



LANDSKAPS ARKEOLOGERNA

KULTURMILJÖVETARE OCH KUNSKAPSFÖRMEDLARE
I RIKSTÄCKANDE SAMVERKAN
www.landskapsarkeologerna.se

Juli 2011

Boken om Morjärvmannen och Säpo



Boken MORJÄRVMANNEN OCH SÄPO släpptes i juli 2011.

Landskapsarkeologernas Lennart Klang har varit redaktör under de fem år som research och textbearbetningar pågått.

Huvudpersonen i boken, Sanfrid Eriksson, var född 1920 och mestadels verksam i Överkalix i Norrbotten, men tillfälligt boende i närbelägna samhället Morjärv på 1970-talet – därav namnet Morjärvmannen, myntat av massmedierna under en månad 1976 när man inte ville avslöja hans namn. Han avled år 1990.

Sanfrid Eriksson förföljdes av Säpo under 20 år, misstänkt för spioneri och andra brott. År 1976 togs han och fängslades under en månad. Media rapporterade att en spion var gripen på bar gärning, jämförelser gjordes med Wennerströmaffären och många med ansvar för rikets säkerhet, som ÖB och försvarsministern, uttalade sig i hemlighetsfulla ordalag.

Det mest märkliga med historien om Morjärvmannen är att han var helt oskyldig, men utsatt för Säpos tvivelaktiga spaningsmetoder från slutet av 1950-talet till 1976. Säpos hemliga spaning enligt boken, bl.a. utanför Sovjets ambassad i Stockholm, baserades även på konstruerade rykten som spreds för att mobilisera angivare bland grannar till den misstänkte. Detta ledde till en karusell av sällan skådat slag. Historien fick Säpo att ändra strategi för sin bevakning av misstänkta medborgare, men priset var högt för den som förföljdes i 20 år enligt de gamla spaningsmetoderna.

Det visade sig att Sanfrid Eriksson tidigt genomsågade Säpos bevakning av honom, utan att förstå varför de var intresserade. Han gjorde några försök att få klarhet i vad Säpospanarna egentligen höll på med, men möttes av kommentarer att han hade missförstått allting, led av förföljelsemani och minsann inte alls var bevakad. Sanfrid besvarade detta med att börja driva med sina bevakare, som genast gick i alla fällor som han gillrade. Eftersom han visste att grannar förhöordes av Säpo berättade

han de mest otroliga historier han kunde komma på för att roa sig själv och driva med Säpo inklusive deras lokala meddelare. Kalla Kriget rådde, och grannar som förhördes av Säpo lurades in i ett angiverisystem som var alla rättrådigas plikt att hemlighålla. Vad gör man inte som plikttrogen medborgare för att hjälpa till att fånga in en slug spion och landsförrädare!

Morjärvmannen släpptes efter en månad i brist på bevis. Det blev alltså ingen rättegång. Alla spaningsrapporter och alla förhörsprotokoll hemligstämplades i 70 år.

Boken är ingen partsinlaga eftersom alla involverade får komma till tals. Sanfrid Eriksson berättar själv sin historia, inspelad på band direkt efter frisläppandet 1976. Dessutom berättar hans hustru, Karin Eriksson, om sina upplevelser. De står därför som författare till boken. Men den redovisar även hur media rapporterade och svängde från att först helt stå på Säpos sida till att ganska snart genomskåda allting som en gigantisk "Säpo-såpa", baserad på byskvaller. Och inte nog med det. Efter flera påstötningar från anhängiga släppte Säpo på sekretessen år 2008. Det hemliga materialet överfördes till Riksarkivet och de närmast anhängiga fick då se vad som hade dokumenterats. Av ca 2000 hemliga sidor har nu det viktigaste publicerats i boken.

Den som är intresserad av ett stycke 1900-talshistoria får nu en unik möjlighet att läsa om en otrolig "spionhistoria" som faktiskt har hänt i Kalla Krigets skugga. Boken ger den enskilde bevakade medborgarens och hans familjs perspektiv samt Säpos, rättsväsendets och samhällets officiella version av samma historia. I de hemligstämplade dokumenten bekräftar Säpo hur bevakningen gick till med telefonavlyssning, hur grannar lockades in i ett angiverisystem och hur säkerhetspolisen agerade. Genom att dokument citeras ordagrant kan man med fog hävda att verkligheten överträffar dikten på sida efter sida.

Läsaren får en inblick i vilka konsekvenser 20 års bevakning fick för en man som var intresserad av att se världen utanför sin egen hemsocken. En semesterresa till Sovjetunionen 1956 och några andra äventyrliga semesterresor blev helt enkelt för mycket för lokala Säpo-spanare i Norrbotten och många misstänksamma grannar. Varför skulle man nödvändigt resa runt i Sovjet, USA, södra Europa och norra Afrika? Och hur kunde man ha råd med det på 1950- och 1960-talen? Jantelagen rådde, uppbackad av Kalla Kriget och hävdvunnen rysskräck.

Läs boken och få en inblick i en tidsanda med häpnadsväckande förvecklingar!